

УДК 364.3:339.9(045)

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-15

ОСІПОВА Л. В.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Охарактеризовано процес глобалізації та її вплив на соціально-економічний розвиток. Доведено необхідність надати цим процесам соціальної спрямованості. Показано та охарактеризовано структуру соціального захисту населення. Визначено соціальну сутність соціального забезпечення в умовах глобалізації. Показано особливості системи соціального захисту та соціального страхування в окремих країнах світу. Проведено аналіз динаміки частки видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП за останні вісім років. Проаналізовано видатки фонду соціального захисту на соціальне забезпечення населення України за регіонами у 2019 р. Окреслено напрямки покращення функціонування системи соціального забезпечення в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, глобалізація, соціальна допомога, соціальне страхування, структура системи соціального захисту населення.

OSIPOVA L.

Vinnytsia Trade and Economic Institute of KNTEU

PECULIARITIES OF SOCIAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF ECONOMIC SPACE

The process of globalization and its impact on socio-economic development are characterized. The need to provide these processes with social orientation has been proved. The structure of social protection of the population is shown and characterized. The social essence of social security in the conditions of globalization is determined. Some features of the system of social protection and social insurance in some countries are shown. The dynamics of the share of expenditures of the state budget of Ukraine on social protection and social security in GDP over the last eight years is analyzed. In the conditions of globalization, the urgency of the restoration of social justice, protection of the most vulnerable sections of the population, timely and complete financial support of all social payments and programs has been proved. The expenditures of the social protection fund for social security of the population of Ukraine in 2019 are analysed by regions. The current state of social protection of the population of Ukraine is characterized. The key obstacles to the formation of an effective social security system in our country in the context of globalization have been identified, namely: lack of proper and systematic public administration on social security issues; inconsistency of the decentralization strategy; lack of proper and systematic legal regulation of relations on state social security; mismatch between certain types of social protection subsistence level; lack of mechanisms for informational and legal work on issues of state social protection; the complexity of mechanisms for the implementation, guarantee and legal protection of rights in state social protection; complexity of mechanisms of state supervision and public control, etc. The features of social security in the conditions of globalization of the economic area are highlighted. The directions of improving the functioning of the social security system in Ukraine are outlined.

Keywords: social protection, social security, globalization, social assistance, social insurance, structure of the system of social protection of the population.

Постановка проблеми. Система соціального забезпечення населення є закономірним відображенням таких глобалізаційних тенденцій суспільного розвитку, як соціалізація економіки, інтелектуалізація виробництва, пріоритетність загальнолюдських цінностей, затвердження високих стандартів якості життя та покращення рівня людського розвитку.

За часи відродження державності та ринкової трансформації економіки вітчизняна система соціального забезпечення докорінно змінилася, що спричинено насамперед її характером, джерелами фінансування соціальних витрат та механізмами отримання соціальних виплат, а саме: роздержавлення інститутів соціального захисту, диверсифікація каналів отримання соціальних компенсацій та соціальних послуг, делегування частини соціальних функцій держави домогосподарствам та корпоративному сектору, а також розширення зобов'язань України щодо дотримання міжнародних соціальних стандартів. Водночас національна система соціального забезпечення населення досі залишається фрагментарною за цільовим спрямуванням, обмеженою в наявних ресурсах, характеризується низькою ефективністю функціонування інститутів, що обумовлює її слабкість, недосконалість та відсталість від європейських соціальних стандартів.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій. Соціальне забезпечення в умовах глобалізації вважається вагомим предметом дослідження та елементом наукового апарату цілої низки наук та їх галузей, а саме філософії, соціології, права, педагогіки, економічної теорії, економіки праці, соціального менеджменту, державного управління, соціальної роботи.

Серед науковців, які досліджували проблеми системи соціального забезпечення, варто виокремити таких дослідників: В. Дубчак [3], С. В. Калашников [2], П. Я. Кравчук [1], І. М. Кречотень [4], Л. В. Осіпова [6], О. В. Тищенко [8] та багатьох інших. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного та методологічного характеру. Однак за наявності чималої кількості напрацьованих вітчизняних та зарубіжних учених з проблематики соціального забезпечення населення існує потреба подальшого

дослідження цієї сфери соціальної політики в умовах глобалізації. Це зумовлене недостатнім рівнем розробки теоретичних підходів до визначення сутності соціального забезпечення населення, його структурних підсистем за умов концептуального дискурсу щодо відповідності змісту викликів глобалізації.

Формулювання цілей. Світ наприкінці XX ст. зіштовхнувся з новітніми виявленнями інформатизації суспільства, яке відобразилось у формуванні єдиного економічного простору, посиленні ролі інтеграційних об'єднань. Певні зміни у розвитку, спричинені даними процесами, отримали назву «глобалізація». Вона охоплює всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку; впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестиції та технології [1, с. 298].

Як соціально-культурне явище глобалізація характеризується інтенсифікацією транскордонних економічних та соціальних зв'язків, перебудовою світової економіки, технологічною революцією. Процес глобалізації веде до неоднозначних результатів як всередині країн, так і між країнами в цілому. Через нерівномірність розвитку країн глобалізація надає асиметричності характеру їх взаємовідносинам, а також супроводжується нерівністю, яка лише збільшується. Глобалізація повинна служити соціальному прогресу – зростанню зайнятості, скороченню безробіття, ліквідації бідності. Для цього необхідно надати їй процесам соціальну спрямованість, зробити наголос на подоланні нерівності, злиднів, сприяти розвитку, соціальній захищеності та підвищенню якості життя людини.

Виклад основного матеріалу. В умовах соціально-економічних трансформацій, які відбуваються в Україні, особливого значення набуває функціонування ефективної системи соціального захисту та соціального забезпечення, здатної мінімізувати вплив соціальних ризиків у суспільстві. Соціальне забезпечення суспільства – це головний крок на шляху до процвітання країни та її народу. Проблема соціального забезпечення соціуму в контексті євроінтеграційних процесів в умовах глобалізації знаходиться в прямій залежності з рівнем життя, духовним, матеріальним, соціальним добробутом людей. За своєю економічною суттю соціальне забезпечення є розподільчими відносинами щодо розподілу коштів страхових фондів і перерозподілу бюджетних коштів на потреби соціального забезпечення. Соціальна сутність соціального забезпечення в умовах глобалізації полягає у вирівнюванні матеріального й соціального стану окремих категорій осіб шляхом встановлення для них матеріального забезпечення на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум. Відповідно до призначення заходів формується структура системи соціального захисту (рис. 1).

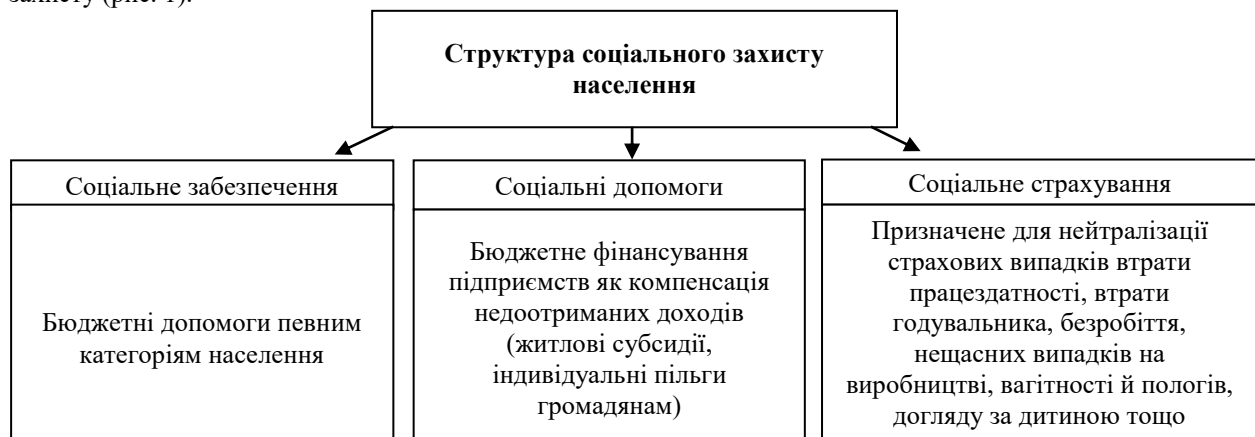

Рис. 1. Структура соціального захисту населення

Система соціального захисту – це інтегрована цілісність соціального страхування, соціальної допомоги соціального забезпечення, що орієнтована на сталий людський розвиток. Соціальне страхування – це встановлена державою система права щодо надання соціальних послуг та матеріального забезпечення громадянам у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадянина причин, старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових коштів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями та найманими працівниками, а також бюджетних асигнувань у випадках, визначених законодавством. Соціальне страхування можна собі уявити як соціальну систему, що ставить за мету створення загальнонаціональної організації взаємодопомоги обов'язкового характеру, яка зможе діяти досить ефективно лише в тому випадку, якщо вона буде всеосяжною як з погляду охоплення нею населення, так і з погляду покриття ризиків.

Що стосується соціальної допомоги, то це одна з основних форм підтримки суспільством осіб, чие матеріальне становище не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим межі забезпеченості, визначеної законодавством. Одним із головних завдань соціальної допомоги є полегшення матеріального стану людей, які опинилися у скрутному матеріальному становищі і дійсно потребують такої допомоги.

Соціальне забезпечення є складовою системи соціального захисту і виконує функцію накопичення та розподілу коштів соціального захисту, призначених для соціальної допомоги, виплат з соціального страхування. Соціальне забезпечення включає пенсії та різні види допомоги (з тимчасової втрати працездатності, по вагітності й пологах, по догляду за дитиною до 3 років, по догляду за хворою дитиною, на поховання, допомогу непрацездатним особам, дохід яких менший від встановленої межі малозабезпеченості тощо).

Калашников С. В. вважає, що соціальне забезпечення – це система суспільних відносин, що складаються між громадянами та органами держави, місцевого самоврядування, організаціями з приводу надання громадянам за рахунок спеціальних фондів медичної допомоги пенсій, допомоги та інших видів забезпечення в разі настання життєвих обставин, що тягнуть за собою втрати або зниження доходу, малозабезпеченість, бідність [2, с. 47]. Найважливішою ознакою вважається те, що соціальне забезпечення, як правило, здійснюється державою з цільових, спеціальних фондів, а також фондів обов'язкового соціального страхування. Воно спрямовує свої дії на вирівнювання доходів громадян, підтримку їх особливого соціального статусу у встановлених законом випадках: втрати або зниження доходів, старості, інвалідності, тимчасової непрацездатності, втрати годувальника тощо [3, с. 569]. Структурно-соціальне забезпечення складається з таких організаційно-правових форм, як соціальне забезпечення в порядку обов'язкового соціального страхування і за рахунок асигнувань з державного бюджету [4, с. 81].

Специфіка систем соціального захисту у різних країнах світу залежить від особливостей діяльності суспільних інститутів забезпечення загального добробуту, національних особливостей і культурних традицій. Незважаючи на істотні відмінності в соціально-економічній та політичній ситуації в країнах з розвинутою ринковою та економікою, що розвивається, зарубіжний досвід соціальної політики має певне значення у формуванні ефективної моделі соціального захисту населення України.

Країнам із розвинутою економікою вдалося сформувати високоефективну інституціональну структуру соціального забезпечення, у якій соціальне забезпечення займає ключове місце (60–70 % усіх витрат соціального спрямування). Водночас можна зазначити суттєву диференціацію систем соціального захисту в окремих регіонах світу, що відображає специфіку їх соціально-економічного, культурного, політичного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Ознаки соціального страхування в окремих країнах світу

Країна	Формальні ознаки системи соціального страхування
Німеччина	Правова, фінансова, організаційна незалежність установ соціального страхування від інших органів державного управління. Кодифікація всіх законодавчих актів у сфері соціального страхування. Держава виконує функції нормотворення, нагляду і контролю діяльності відповідних установ
Великобританія	Відсутність диференційованих, організаційно оформлених інститутів, що спеціалізуються на страхуванні окремих соціальних ризиків. Значна роль держави у гарантуванні страхових виплат, а також відчутний вплив приватного соціального страхування
Швеція	Універсальність і солідарний принцип фінансування системи соціального страхування. Значна роль держави в перерозподілі соціальних благ, високий рівень соціальних відрахувань та значні соціальні гарантії
США	Відсутність єдиної загальнодержавної централізованої системи соціального страхування. Виплати на соціальне страхування здійснюються з фондів, що утворюються за рахунок податку на соціальне страхування, який стягується з тих, хто працює, і підприємців
Японія	Домінування державного соціального страхування, що фінансується з бюджету. Масове охоплення населення пенсійним і медичним страхуванням
Україна	Тісне переплетіння елементів соціального страхування і допомоги. Невідповідність рівня страхового навантаження рівню страхових виплат і внесеним страховим коштам

Аналіз досвіду країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що обов'язкова сплата застрахованою особою страхових внесків є невід'ємним елементом існуючих систем обов'язкового соціального страхування. Розміри страхових внесків, що сплачують наймані працівники, у різних країнах, обумовлені соціально-економічними умовами, рівнем доходів населення, ступенем розвитку систем соціального страхування і мають різну частку до оплати праці.

В Україні з кожним роком посилюються негативні тенденції в фінансуванні соціально-економічної сфери. За даними ООН близько 80 % українців живуть за межею бідності. Україна відноситься до однієї з найбідніших в Європі країн за часткою ВВП на душу населення [5]. В сучасних умовах розвинуті країни витрачають на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в середньому близько 17 % ВВП. Частка видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП наведена на рис. 2.

Частка видатків державного бюджету України на соціальне забезпечення та соціальний захист у ВВП з 2011 р. по 2013 р. зросла на 1,27 %, з 2013 р. по 2015 р. спостерігалось різке зниження відповідного показника у зв'язку з політичною кризою, яка в свою чергу спричинила економічний спад. Частка видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2016 р. зросла на 1,93 % в порівнянні з 2015 р. Проте, у 2017 році даний показник різко знизився на 1,26 %, що спричинено економічною ситуацією в країні та посиленням фінансування оборонної галузі. У 2019 році спостерігаємо незначне збільшення показника на 0,56 % порівняно з 2018 роком. Видатки на соціальне забезпечення та

соціальний захист поступово мають тенденцію до зростання, проте на тлі зростання рівня цін на товари та послуги в порівнянні з іншими країнами даний відсоток не помітний.

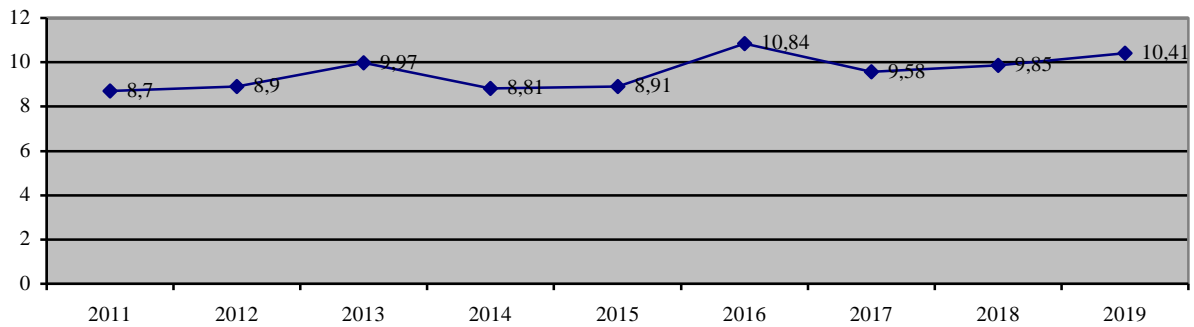

Рис. 2. Динаміка частки видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП

Рівень фінансування соціального забезпечення, безумовно, залежить від стану економіки. А від обсягу коштів, які спрямовані на фінансування соціального забезпечення, в свою чергу, залежить рівень життя населення. Так, наприклад, найвищий індекс людського розвитку у світі в 2019 році зафіксовано у Норвегії. На другому місці знаходиться Швейцарія. Далі з невеликим відривом йдуть Австралія та Ірландія. На 5-му місці – Німеччина. Також до першої десятки увійшли Ісландія, Гонконг, Швеція, Сінгапур, Нідерланди. Найкращий показник серед постсоціалістичних країн продемонструвала Естонія. Україна займає 88 місце. У період з 1990 по 2019 рік рівень людського розвитку в Україні дещо збільшився – на 6,5%. Рівень життя у цей період скоротився близько на 25,6 %.

У такій ситуації державна політика у сфері соціального захисту має відновити соціальну справедливість, захистити найбільш вразливі верстви населення. Необхідною умовою ефективного соціального захисту є своєчасне та повне фінансове забезпечення усіх соціальних виплат та програм. У цілому фінансове забезпечення – це складова фінансового механізму, який направлений на формування та використання фінансових ресурсів в процесі діяльності різноманітних суб'єктів фінансових відносин. Водночас, слід зауважити, що фінансове забезпечення різних сфер діяльності має свої особливості, які є джерелами фінансових ресурсів, умовами та способами їх акумулювання та використання, формами фінансового забезпечення, цілями та принципами фінансування тощо. На жаль, нинішню систему соціальної підтримки не можна вважати ефективною [6, с. 183]. Неоднорідними є видатки фонду соціального захисту на соціальне забезпечення населення України за регіонами за 2019 р. (рис. 3).

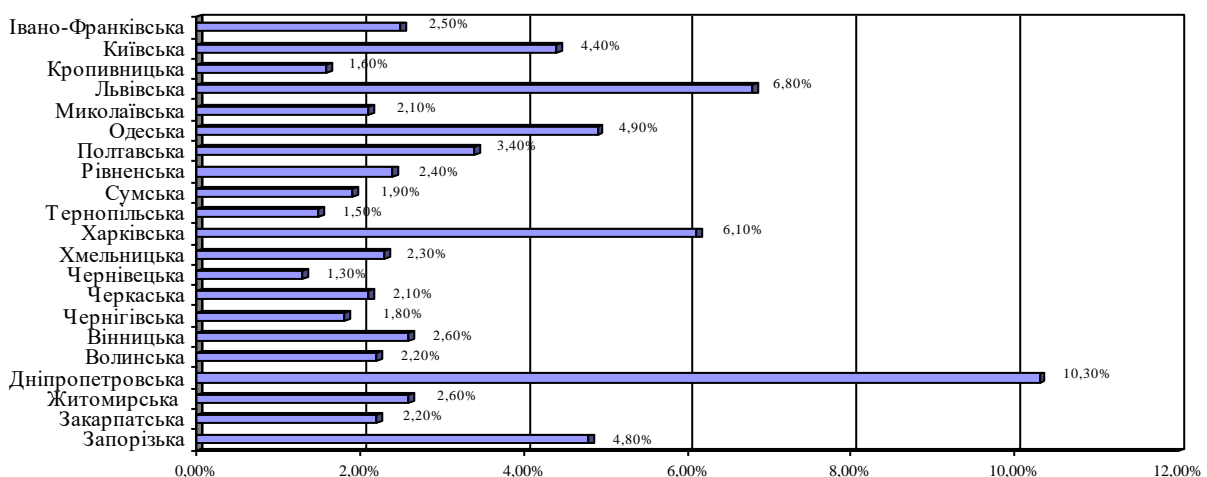

Рис. 3. Видатки фонду соціального захисту на соціальне забезпечення населення України за регіонами за 2019 р.

Найбільша сума фактичних видатків на надання матеріального забезпечення спостерігалась у розрізі регіонів (рис. 3) у: місті Київ – 21,9 % від загальної суми в Україні; Дніпропетровській області – 10,3 %; Львівській області – 6,8 %; Харківській області – 6,1 %; Донецькій області – 5,7 %; Одеській області – 4,9 %; Запорізькій області – 4,8 %; Київській області – 4,4 %.

За 2019 р. сума видатків фонду соціального захисту на соціальне забезпечення становила 9 425,7 млн грн, у тому числі: допомога з тимчасової непрацевдатності – 6 067,8 млн грн, або 64,4 % від суми видатків на матеріальне забезпечення; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами – 3 318,4 млн грн, що

становить 35,2 %; допомога на поховання – 39,5 млн грн (0,4 %) [7]. Сума фактичних видатків на матеріальне забезпечення за 2019 р. зросла на 2 120, 6 млн грн, або на 29,0 % в порівнянні з 2018 р. [8, с. 198].

В Україні сучасний стан державного соціального захисту населення характеризується невідповідністю стану розвитку суспільства, держави; відсутністю належного та системного державного управління з питань соціального забезпечення; невідповідністю стратегії щодо децентралізації влади; відсутністю належного та системного правового регулювання відносин з питань державного соціального забезпечення; невідповідністю окремих видів соціального захисту прожитковому мінімуму; відсутністю механізмів інформаційно-правової, роз'яснювальної роботи з питань видів державного соціального захисту; складністю механізмів щодо реалізації, гарантування та правової охорони прав у державному соціальному захисті; складністю механізмів державного нагляду та громадського контролю [9].

Особливостями соціального забезпечення в умовах глобалізації економічного простору є: наповнення реформ соціальним змістом; розвиток демократії, забезпечення прав і свобод, формування громадянського суспільства; активізація соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері; забезпечення гідних і безпечних умов життя та праці, зростання добробуту громадян; створення кожній людині можливостей реалізувати її здібності, одержувати дохід відповідно до результатів праці, компетентності, таланту; стимулювання мотивації до трудової та підприємницької діяльності, становлення середнього класу; забезпечення відтворення населення, оптимізація ситуації на ринку праці; гармонізація відносин між різними соціальними групами, формування почуття соціальної солідарності.

Пріоритетними завданнями щодо реформування системи соціального забезпечення в Україні повинні бути створення загальної системи соціального моніторингу, оцінки та планування соціальних державних видатків; монетизація соціальних пільг; децентралізація системи соціальних послуг; реформування державного забезпечення та надання соціальних пільг та послуг окремим категоріям населення за рахунок бюджетних ресурсів; регулювання механізму надання соціальної допомоги та соціальної підтримки непрацездатним і малозабезпеченим громадянам; покращення якості та доступності послуг у сфері соціального захисту населення; вдосконалення порядку бюджетного планування та прогнозування видатків бюджетів різних рівнів на соціальний захист з метою наближення до реальних показників їх фінансового забезпечення; поступовий перехід до політики, спрямованої на зростання доходів населення, щоб кожний працюючий громадянин міг за рахунок власних коштів забезпечити себе необхідними соціальними послугами, що в кінцевому підсумку повинно створити умови для підвищення рівня соціальних стандартів та їхнього фінансового забезпечення в Україні до загальноєвропейського.

Висновки. На сучасному етапі розвитку держави соціальний захист відіграє провідну роль у забезпеченні добробуту населення країни. Основною причиною проблем у цій сфері є відсутність в Україні прийнятної моделі соціального забезпечення, ефективної в умовах ринку. Соціальні виплати у структурі державного бюджету є не значними, розподіл доходів між різними групами населення нерівномірний, що, у свою чергу, робить неефективним як самий соціальний захист, так і систему соціального забезпечення в цілому.

Глибока політична криза, яка унеможливує забезпечення сталих темпів економічного зростання національної економіки, відсутність надійної системи забезпечення національної безпеки, нерозвиненість соціальних інститутів щодо збереження людського потенціалу поглиблюють руйнівний вплив цих небезпек на суспільство. Нагальною потребою в Україні у контексті глобалізаційних процесів є забезпечення надійного соціального захисту, збереження трудового потенціалу, розвиток ринку праці, подолання бідності, забезпечення гарантій, прав та свобод населення, дотримання принципів соціальної справедливості.

Література

1. Кравчук П. Я. Сутність та наслідки глобалізації світової економіки / П. Я. Кравчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 7. – С. 297–299.
2. Калашников С. В. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах / С. В. Калашников // Ефективна економіка. – 2016. – № 1. – С. 46–52.
3. Дудчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку / А. В. Дудчак // Молодий вчений. – 2017. – № 5(45). – С. 568–572.
4. Крעותень І. М. Проблеми розвитку системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні / І. М. Крעותень // Вісник Хмельницького національного ун-ту. – 2015. – № 4(1). – С. 80 – 84.
5. ООН: Близько 60% українців живуть за межею бідності. – URL : <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/30/7139761/>
6. Осіпова Л. В. Ефективна система фінансування соціальної сфери як умова підвищення рівня соціальних стандартів / Л. В. Осіпова, Т. М. Загребельна // Вісник Хмельницького національного ун-ту. – 2018. – № 6(1). – С. 182–186.
7. Надання матеріального забезпечення застрахованим особам та проведення страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей) за 2019 рік / Фонд соціального страхування України. – URL : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/956083>
8. Тищенко О. В. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні: теоретично-правові проблеми / О. В. Тищенко // Науковий вісник «Право». – 2017. – № 24(2). – С. 198–200.
9. Соціальний захист та соціальне забезпечення. Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. – URL : <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja> (дата звернення 12.02.2020).

References

1. Kravchuk P. Ya. Sutnist ta naslidky hlobalizatsii svitovoi ekonomiky / P. Ya. Kravchuk // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. – 2008. – № 7. – S. 297–299.
2. Kalashnykov S. V. Teoretychni aspekty formuvannia sotsialnoi sfery v suchasnykh ekonomichnykh umovakh / S. V. Kalashnykov // Efektyvna ekonomika. – 2016. – № 1. – S. 46–52.
3. Dudchak A. V. Sotsialne zabezpechennia hromadian: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku / A. V. Dudchak // Molodyi vchenyi. – 2017. – № 5(45). – S. 568–572.
4. Krekoten I. M. Problemy rozvytku systemy zahalnooboviazkovoho derzhavnogo sotsialnoho strakhuvannia v Ukraini / I. M. Krekoten // Herald of Khmelnytskyi National University. – 2015. – № 4(1). – S. 80–84.
5. OON: Blyzko 60% ukraintsiiv zhyvut za mezheiu bidnosti. – URL : <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/30/7139761/>
6. Osipova L. V. Efektyvna systema finansuvannia sotsialnoi sfery yak umova pidvyshchennia rivnia sotsialnykh standartiv / L. V. Osipova, T. M. Zahrebelna // Viskny Khmelnytskoho natsionalnoho un-tu. – 2018. – № 6(1). – S. 182–186.
7. Nadannia materialnoho zabezpechennia zastrakhovanyim osobam ta provedennia strakhovykh vyplat poterpilym na vyrobnytstvi (chlenam yikh simei) za 2019 rik / Fond sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy. – URL : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/956083>
8. Tyshchenko O. V. Zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia v Ukraini: teoretychno-pravovi problemy / O. V. Tyshchenko // Naukovyi visnyk «Pravo». – 2017. – № 24(2). – S. 198–200.
9. Sotsialnyi zakhyst ta sotsialne zabezpechennia. Biudzhetni vydatky na sotsialnyi zakhyst ta sotsialne zabezpechennia. – URL : <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja> (data zvernennia 12.02.2020).

Рецензія/Peer review : 01.03.2020

Надрукована/Printed : 10.03.2020
Рецензент: д. е. н., проф. Прутська О. О.